

III. Przegląd prawodawstwa.

1. Prawo i proces karny.

(Zmiany dokonane w II. III. i IV. kwartale 1921.)

II. kwartał r. 1921.¹⁾

A. Obowiązują na całym obszarze Rzeczypospolitej: . . .

1. Ustawa z 18/3. 1921. (Dz. Ust. Nr. 30. poz. 177) o zwalczaniu przestępstw z chęci zysku, popełnionych przez urzędników.

Ustawa ta, która weszła w życie z dniem jej ogłoszenia (6/4), uchyliła ustawę z 30/1. 1920. (Dz. Ust. Nr. 11. poz. 60), dotyczącą reakcji karnej na te same przestępstwa; jednak co do przestępstw, popełnionych przed wejściem w życie nowej ustawy, należy stosować dawną ustawę, o ile przepisy nowej ustawy nie przepisują łagodniejszej kary (art. 14). Nowa ustawa uchyliła również rozporządzenia, dotyczące poddania przestępstw, popełnionych przez urzędników z chęci zysku, orzecznictwu sądów doraźnych (art. 17). Większość* postanowień jest identyczna w obu ustawach; zmiany, dokonane nową ustawą, są w głównych zarysach następujące²⁾:

a) Nastąpiło sprecyzowanie i złagodzenie odpowiedzialności karnej osób, nie będących urzędnikami, które dawna ustawa nazywała niezbyt szczęśliwie „osobami cywilnymi”. Dawna ustawa przyjmowała odpowiedzialność karną takich osób we wypadkach udziału w przestępstwie urzędnika oraz we wypadkach karygodnego przekupienia urzędnika w celu skłonienia go do popełnienia przestępstwa. Nowa ustawa przejęła odpowiedzialność we wypadkach udziału, a przepis, dotyczący wypadków karygodnego przekupienia urzędnika, zastąpiła dwoma przepisami, według których ulega karze: aa) skłanianie choćby bezskuteczne do pogwałcenia obowiązków urzędowych lub służbowych oraz bb) skłania-

¹⁾ Do którego kwartału ustawa należy, oznaczam na podstawie daty ogłoszenia ustawy w Dz. Ust., a nie na podstawie daty uchwały sejmowej, gdyż ta ostatnia data jest najczęściej jedynie historycznym momentem.

²⁾ Zasady dawnej ustawy przedstawiłem w Nrze 3 „Ruchu” z r. 1921, str. 530 i nast.

nie choćby bezskuteczne, do przyjęcia korzyści majątkowej, danej lub obiecaniej bez zamiaru skłonienia do pogwałcenia obowiązków.

Równocześnie nastąpiła zmiana kwalifikacji przestępstwa i zmiana w surowości sankcji karnej; jedno i drugie w kierunku złagodzenia, W szczególności nadawała dawna ustawa wszystkim nią objętym działaniom przestępnym „osób cywilnych” charakter zbrodni i groziła za nie takimisamemi karami, jak za działanie przestępne urzędnika, zaś nowa ustawa kwalifikuje skłanianie choćby bezskuteczne do przyjęcia korzyści majątkowej, danej lub obiecaniej bez zamiaru skłonienia do pogwałcenia obowiązków, oraz udział w przyjęciu lub żądaniu takiej korzyści majątkowej przez urzędnika jako występki, a tylko inne działania (udział lub skłanianie choćby bezskuteczne, do pogwałcenia obowiązków) jako zbrodnie, przyczem we wypadkach zbrodni przewiduje karę śmierci tylko we wypadkach dopuszczenia się przestępstwa zowodowo, a w zwykłych wypadkach ciężkie więzienie (dom karny) od lat 4—15.

Jeżeli przestępstwo jest *delictum sui generis*, polegającym na bezskutecznym skłanianiu urzędnika do przestępstwa, może być podmiotem przestępstwa zarówno urzędnik, jak osoba nie będąca urzędnikiem;

b) Dawna ustawa mieściła postanowienie, że z pod jej działania wyjęci są urzędnicy (o osobach nie będących urzędnikami nie wspomina), którzy w chwili popełnienia przestępstwa nie ukończyli lat 21 (art. 10); w nowej ustawie jest mowa wogóle o „osobach” (bez różnicy zawodu), a zastosowalność ustawy rozszerzona jest także do osób poniżej tej granicy wieku we wypadkach występku (art. 10).

c) Nowa ustawa dopuszcza stosowanie postępowania uproszczonego; poza wypadkami tego postępowania ma rozstrzygać we wszystkich instancjach (zgodnie z dawną ustawą) trzech sędziów państwowych. W b. dzielnicy ros. wyroki sądu I. inst. są ostateczne i można je zaskarżyć jedynie w drodze kasacji. Postanowienia dawnej ustawy (art. 14 ust. 2), że wyrok jest prawomocny z chwilą ogłoszenia, względnie, jeżeli wydano go w b. zaborze ros., z chwilą ogłoszenia sentencji, a to we wypadkach jednomyślnego orzeczenia winy w pierwszej instancji, nie przyjęto do nowej ustawy (art. 13 nowej ust.).

2. Ustawa z 24/5. 1921 (Dz. Ust. Nr. 42. poz. 261) w przedmiocie amnestji z powodu uchwalenia Ustawy Konstytucyjnej Rzplitej Polskiej z dnia 17/3. 1921. (t. zw. amnestja konstytucyjna).

Ponieważ ta ustawa ma znaczenie przemijające i w chwili, gdy niniejszy referat ukaże się w druku, okres jej zastosowalności

będzie (poza nielicznymi wypadkami) należał do przeszłości, ograniczam się do przedstawienia jedynie najważniejszych postanowień.

Amnestja dotyczy przestępstw, należących do właściwości sądów karnych, zarówno powszechnych, jak wojskowych, jednakowoż z wyłączeniem całego szeregu przestępstw, wymienionych w ustawie, które z powodu natury swojej bądźto ze względu na motyw popełnienia czynu karygodnego (np. wyzysk lichwiarski, ciągnięcie zysku z nierządu drugiej osoby) bądź też ze względu na żywotne interesu Państwa (np. szpiegostwo) na wyjątkowy akt łaski nie zasługują; nadto dotyczy amnestji przestępstw, należących do właściwości władz administracyjnych, jednakowoż z wyłączeniem przestępstw, popełnionych z chęci zysku i z wyłączeniem wszystkich spraw, należących do właściwości władz karnoskarbowych oraz kar porządkowych lub dyscyplinarnych za przewinienia służbowe.¹⁾

Warunkiem stosowania amnestji jest, aby przestępstwo popełniono przed dniem 17/3. 1921.; orzeczenie kary po tym dniu nie wyklucza amnestji.

Amnestja jest albo abolicją postępowania karnego, będącego w toku, albo darowaniem (zupełnem lub częściowem) kary już prawomocnie orzeczonej.

3. Ustawa z 18/3. 1921. (Dz. Ust. Nr. 46. poz. 278) w przedmiocie oznaczenia okresu organizacji sądownictwa.

Okres zmian w organizacji sądów, w ciągu którego wolno sędziów przenosić na inne miejsca lub stanowiska służbowe na całym obszarze Państwa tudzież w stan spoczynku bez względu na ustanowione w ustawach ograniczenia, upływa z końcem roku 1921, jednak Rada Ministrów jest uprawniona przedłużyć ten okres najdalej do końca r. 1922. Stało się to rozp. Rady Ministrów z 1/12. 1921. (Dz. Ust. Nr. 102. poz. 735).

Dla organizacji władz, wykonywujących pieczę prawną w zakresie prawa karnego, ważnem jest postanowienie, że Minister Sprawiedliwości może poruczyć sędziemu za jego zgodą czasowe pełnienie urzędu prokuratora.

4. Ustawa z 31/5. 1921. (Dz. Ust. Nr. 50. poz. 302) o ulgach co do kwalifikacji na urząd sędziowski i prokuratorowski.

Ustawa ta zmierza do ujednostajnienia wymogów kwalifikacyjnych dla całego obszaru Państwa, a nadto celem pozyskania niezbędnie potrzebnej liczby sędziów i prokuratorów obniża skalę

¹⁾ Wniosek posła Grzędzielskiego, aby równocześnie z niniejszą ustawą uchwalić ustawę w przedmiocie amnestji dla przewinień porządkowych i dyscyplinarnych pracowników państwowych, spotkał się ze stanowczą opozycją Rządu i większości Komisji prawniczej. Motywa str. 2.

wymagań i ułatwia uczestnikom innych zawodów (adwokackiego, sądowo-wojskowego) przejście do służby sędziowskiej i prokuratorskiej.

W szczególności:

Na urząd sędziowski lub prokuratorski w każdej dzielnicy może być mianowany petent, który złożył w którejkolwiek dzielnicy egzamin sędziowski lub posiada egzamin zastępczy¹⁾; aplikację sądową, potrzebną do dopuszczenia do egzaminu sędziowskiego, można odbywać w różnych dzielnicach.

Ustawa upoważnia Ministra Sprawiedl. na przeciąg 5 lat do skrócenia na obszarze b. zaboru austrj. sędziowskiej służby przygotowawczej z trzech lat (obecna norma) do półtora roku, co łączy się z uwolnieniem od dostarczenia pracy domowej przy egzaminie sędziowskim. Z upoważnienia tego skorzystał Minister w rozp. z 16/6. 1921. (Dz. Ust. Nr. 53. poz. 339), stwarzając możliwość dopuszczenia zdolnych i pilnych kandydatów do egzaminu sędziowskiego na podstawie półtorarocznej służby przygotowawczej i bez dostarczenia pracy domowej.

Ułatwienia w uzyskaniu posady w służbie sędziowskiej i prokuratorskiej stwarza ustawa dla kandydatów adwokackich, (którym w razie, jeżeli przejdą do takiej służby w ciągu roku po wejściu w życie niniejszej ustawy, policzą się w razie powrotu do zawodu adwokackiego czas spędzony w sądzie lub w prokuraturze bez względu na to, w której dzielnicy tę służbę pełnili) oraz dla osób, które złożyły z dobrym wynikiem egzamin przepisany dla służby wojskowo-sędziowskiej (od takich osób wymaga ustawa jedynie złożenia egzaminu uzupełniającego z prawa i procesu cywilnego), wreszcie dla absolwentów wydziału ekonomicznego politechniki petersburskiej (których ustawa dopuszcza do aplikacji, o ile złożyli przepisane na tym wydziale egzamina i zgłoszą się do aplikacji w ciągu lat trzech od wejścia w życie niniejszej ustawy).

Ustawa weszła w życie z dniem ogłoszenia (18/6).

B. Obowiązuje w b. zaborze pruskim:

Ustawa z 18/3. 1921. (Dz. Ust. Nr. 31. poz. 181) w przedmiocie zmiany przepisów o wymiarze grzywien, nawiązek i wynagrodnego w b. dzielnicy pruskiej.

¹⁾ Aplikację sądową i egzamin sędziowski zastępuje: egzamin adwokacki lub notarialny, złożony w b. zab. austrj., egzamin sędziowski, adwokacki lub notarialny, złożony przed 1. list. 1918 w innych częściach b. Austrii lub w Bośni i Hercegowinie, wreszcie egzamin na starszego kandydata do posad sądowych, złożony przed 1. kwietnia 1917 w b. cesarstwie rosyjskiem. (art. 2. ust. 1. ust.).

Celem tej ustawy jest dostosowanie przepisów ustawowych do zmienionych stosunków walutowych; to samo zadanie spełniła w b. zaborze ros. ustawa z 25./2. 1921. Dz. Ust. Nr. 30. poz. 169¹⁾, zaś w b. zaborze austrij. ustawy z 16/3. 1920. Dz. Ust. Nr. 26. poz. 158 oraz z 25/2. 1921. Dz. Ust. Nr. 23 poz. 125).

Ustawa obejmuje prawidło ogólne o podwyższeniu kwot pieniężnych, a nadto szereg szczegółowych postanowień, określających, jakich zmian dokonuje w poszczególnych postanowieniach N. K. K., niem. ust. o ustroju sądownictwa itd.

I. Prawidło ogólne: podwyższa się dziesięciokrotnie kwoty pieniężne, które określają według ustaw i rozporządzeń niemieckich i pruskich, wydanych przed dniem 8/1. 1919: a) najwyższe granice wymiaru lub stały wymiar grzywien pojedynczych i zbiorowych, nawiązek i wynagrodnego lub najwyższą granicę upoważnień organów władzy dyscyplinarnej do nakładania grzywien w drodze dyscyplinarnej (porządkowej).

Wymieniając grzywny, wspomina ustawa, że powyższe postanowienia odnosi się do nich bez różnicy, czy stosuje się je jako środki karne, dyscyplinarne, porządkowe, sądowo-egzekucyjne lub administracyjno-egzekucyjne.

II. Szczegółowe postanowienia.

AA) Zmiany w N. K. K.

a) Przesuwa się granicę między występkiem i wykroczeniem, opartą na wysokości zagrożonej grzywny, w ten sposób, że występkiem jest czyn, zagrożony grzywną powyżej tysiąca pięciuset marek. (Dotychczas tworzyła granicę kwota 150 mk.; zmiana ust. 2. i 3. §u 1);

b) Grzywnę orzeczoną za występki można w razie jej nieściągalności zamienić na areszt (a nie na więzienie) wówczas, jeżeli nałożona grzywna nie przewyższa sześciu tysięcy mk. (Dotychczas była granicą zamienności na areszt kwota 600 mk.; zmiana ust. 2. §u 28);

c) W razie zamiany nieściągalnej grzywny na karę pozbawienia wolności jest 150 mk. górną granicę kwot, które ustawa poleca sędziemu uważać za równe jednodniowej karze na wolności. (Dotychczas była tą granicą kwota 15 mk.; zmiana ust. 1. §u 29). Zatem klucz zamiany wynosi: 3—150 mk. przy grzywnie nałożonej z powodu zbrodni lub występku, zaś 1—150 mk. przy grzywnie nałożonej z powodu wykroczenia;

d) Prawomocna kara grzywny przedawnia: aa) w dziesięciu latach, jeżeli grzywnę wymierzono powyżej sześćdzie-

¹⁾ p. niżej pod C. i. III.

²⁾ p 3 zeszyt „Ruchu” z r. 1921. str. 55r. i nast.

sięciu tysięcy marek (dotychczas: powyżej 6.000 mk.; zmiana ust. 1. 1. 4. §u 70);

bb) W pięciu latach, jeżeli grzywnę wymierzono powyżej tysiąca pięciuset do sześćdziesięciu tysięcy marek. (Dotychczas: powyżej 150 do 6.000 mk.; zmiana ust. 1. 1. 5. §u 70);

cc) W dwóch latach, jeżeli grzywnę wymierzono do tysiąca pięciuset marek (dotychczas: do stu pięćdziesięciu marek; zmiana ust. 1. 1. 6. §u 70);

W ustawie brak wyraźnego wymienienia podwyższenia kwoty 150 mk. do wysokości 1.500 mk. w ust. 1.1.5. §u 70., jednak ta zmiana jest konieczną konsekwencją identycznego podwyższenia kwoty -w ust. 1.1. 6. §u 70.

BB) Zmiany w niem. ustawie o ustroju sądownictwa.

* a) Właściwość sądów ławniczych uzasadniona jest w sprawach o występki, zagrożone grzywną co najwyżej sześciu tysięcy marek (dotychczas: najwyżej sześciuset mk.; zmiana 1. ?. §u 27);

b) Jeżeli właściwość sądu ławniczego ograniczona jest wartością rzeczy wzgl. wysokością szkody (we wypadkach kradzieży, sprzeniewierzenia, oszustwa i uszkodzenia rzeczy), jest granicą wartości względnie najwyższą wysokością szkody kwota tysiąca pięciuset marek (dotychczas kwota tysiąca mk.); zmiana 1. 4. 5. 6. 7. §u 27 w brzmieniu p. 4. art. 1. rozp. Minist. b. dzieln. pruskiej z 23/6. 1920. Dz. Urzęd. Nr. 34. poz. 304);

c) Jeżeli właściwość sądu ławniczego ograniczona jest wartością rzeczy albo wysokością szkody (we wypadkach kradzieży, sprzeniewierzenia, oszustwa i uszkodzenia rzeczy), może sąd ławniczy przeprowadzić całą rozprawę i wydać wyrok, choćby wyszło na jaw w toku rozprawy głównej, że wartość rzeczy lub wysokość szkody przewyższa kwotę tysiąca pięciuset marek. (dotychczas: 150 mk.; zmiana §u 28), a winien uznać się niewłaściwym jedynie w tych wypadkach, jeżeli inne przyczyny uzasadniałyby odroczenie rozprawy;

d) Uprawnienie prokuratora do zawnioskowania przeprowadzenia rozprawy głównej przed sądem ławniczym w sprawach o występki należące do właściwości izby karnej (z wyjątkiem spraw zastrzeżonych wyłączenie do właściwości izby karnej) rozszerza się do wypadków, gdy nie należy się spodziewać wymiaru nawiązki powyżej kwoty piętnastu tysięcy marek (dotychczas: powyżej tysiąca pięciuset marek; zmiana §u 29 w brzmieniu ustawy o uproszczeniu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych z 21/10. 1917. Dz. Ust. Rzeszy str. 1037; maksymalny wymiar środków karnych, dopuszczalny w razie skierowania sprawy przed sąd ławniczy, nie doznaje zmiany).

Równocześnie uchyla się postanowienia niem. ustawy o uproszczeniu wymiaru sprawiedliwości z r. 1917., według których (ust. 2 i 3 art. *Ul*) *ustawa ta* traci moc z upływem roku po ukończeniu stanu wojennego, a mają z tą chwilą wejść ponownie w życie zmienione przez nią lub przez nią uchylone przepisy w dotychczasowym brzmieniu.

CC) Zmiana pruskiej ustawy o wydawaniu policyjnych rozporządzeń karnych z powodu wykroczeń z 23/4. 1883 (zb. ust. str. 65).

Rozszerza się uprawnienie władzy policyjnej do wymiaru kar pieniężnych do wysokości trzystu marek (dotychczas: trzydziestu marek; zmiana ust. 3. §u 1).

DD) Zmiana pruskiej ustawy o kradzieżach leśnych z 15/4. 1878¹⁾ (Zb. Ust. str. 222).

W razie nieściągalności grzywny poleca ustawa uważać kwotę od jednej do pięćdziesięciu marek (dotychczas: od jednej do piętnastu mk.; zmiana ust. 2. §u 13) za równą jednodniowej karze więzienia.

EE) Zmiana pruskiej ustawy o policji polnej i leśnej z 1/4. 1880. (Zb. Ust. str. 230).

Zastosowanie tej ustawy rozszerza się do wypadków, jeżeli wartość zabranych przedmiotów lub rozmyślnie wyrządzona szkoda nie przewyższa stu marek (dotychczas: dziesięciu mk.; zmiana §u 6²⁾).

Nowela weszła w życie z dniem 1/6. 1921.; tekst jej uwzględniono w tłumaczeniu ustawy karnej, dokonaniem przez Kałużniackiego. (Poznań 1921).

C. Obowiązują w b. zaborze ros.:

1. Ustawa z 25/2. 1921. (Dz. Ust. Nr. 30. poz. 169) w przedmiocie zmian w ustawodawstwie karnem, obowiązującym w b. zaborze ros.

Zmiany dotyczą w przeważającej części prawa procesowego, a jedynie w małej mierze prawa materialnego. Cele ustawy są następujące: 1) odciążenie sądów karnych i prokuratur; 2) dostosowanie tekstu dotychczasowych ustaw do zmienionych warunków politycznych i ekonomicznych oraz poprawki redakcyjne tekstu; 3) stworzenie postanowień dotyczących materij nie dotkniętych dotychczasowymi ustawami. Ponieważ znaczenie poszczególnych zmian dla struktury ustawodawstwa jest nader różne, a najbliższe wydanie ustaw, obowiązujących w b. zaborze ros., uwzględni w tekście całość naweli, ograniczę się do przedstawienia tych przepisów, które dotyczą zasadniczych momentów lub są nowością nieznaną dotychczasowym ustawom.

¹⁾ W Dz. Ust. mylnie podany rok 1876.

²⁾ Odnosi się to do zabrania i rozmyślnego uszkodzenia rzeczy, do poplecznictwa w stosunku do obu tych czynów i do paserstwa w stosunku do zabrania rzeczy.

I. Prawo procesowe.

AA) Wprowadzenie t. zw. dochodzeń prokuratorskich (art. 26 now. wzgl. art. 287¹—287⁹ u. p. k. w nowym układzie oraz art. 53 now. wzgl. art. 846 cz. 2. u. p. k. w nowym układzie).

W dotychczas obowiązującej ustawie był jedynie początek tej instytucji; nowela stworzyła dla niej szerokie ramy¹). Zasada jest, że w dochodzeniach prokuratorskich nie chodzi o zebranie materiału szczegółowego, lecz jedynie o zorientowanie prokuratora, czy należy wnieść akt osk., czy też sprawę umorzyć lub zawiesić; natomiast błędem byłoby pojmować te dochodzenia jako przerzucenie pracy ze sędziego śledczego na prokuratora²). Przeprowadzenie dochodzeń prokuratorskich wykluczone jest w sprawach o zbrodnie z wyjątkiem wypadków, gdy oskarżony, ujęty na gorącym uczynku, przyznał się do czynu (art. 38 now. wzgl. art. 544 u. p. k. w nowym układzie; p. niżej pod lit. EE.).

Prokurator przeprowadza dochodzenia albo osobiście albo (co jest regułą) przez władze policyjne; o przeprowadzenie poszczególnych czynności śledczych może zwracać się do sędziów śledczych lub sędziów pokoju, a w szeregu wypadków, wymienionych wyczerpująco w ustawie, (w szczególności jeżeli zachodzi potrzeba badania pod przysięgą, przeprowadzenia rewizji i sekwestracji przedmiotów lub zatrzymania i oględzin korespondencji pocztowej lub telegraficznej, zastosowania lub zmiany środków zapobiegawczych, wreszcie ukarania za nieusprawiedliwione niestawiennictwo) nie może prokurator działać ani sam ani przez władze policyjne, lecz musi zwrócić się do władz sądowych z wnioskiem o wykonanie czynności. Pozbawienie wolności w toku dochodzeń prokuratorskich ograniczone jest co do czasu trwania: nie może trwać dłużej, niż jeden miesiąc, jednak z ważnych przyczyn może sąd okręgowy przed upływem miesiąca powziąć decyzję na posiedzeniu gospodarczem, że przedłużyć się ów termin o dwa tygodnie; po upływie terminu należy wnieść oskarżenie lub prowadzić dochodzenia przy zmianie środka zapobiegawczego w taki sposób, aby umożliwić oskarżonemu odzyskanie wolności, albo wreszcie przekazać sprawę na drogę śledztwa wstępnego³). Własną władzą może prokurator w toku dochodzeń prokuratorskich: 1) uchylić środek zapobiegawczy; 2) umorzyć oraz 3) zawiesić postępowanie³). Z powodu umorzenia lub zawieszenia postępowania, poszkodo-

¹) Za wzorem ustawodawstwa węgierskiego (1896), niemieckiego (1877) i włoskiego (1913) p. Motywy str. 18.

²) Motywy str. 26.

³) Wyjątkowe wypadki, w których prokurator nie może własną władzą umorzyć lub zawiesić postęp., wymienia art. 287 u. p. k. w nowym układzie, (w szczególności: jeżeli przeprowadzono badanie stanu umysłowego oskarżonego oraz gdy zachodzi potrzeba postąpienia w myśl art. 38. k. k.)

wany może (w ciągu dni 14 po zawiadomieniu) wnieść zażalenie do prokuratora sądu apelacyjnego, a decyzję tego prokuratora może zaskarżyć (w takim samym terminie) do sądu apelacyjnego przez wniesienie skargi incydentalnej.

BB) Wprowadzenie t. zw. postępowania uproszczonego (art. 52 now. wzgl. art. 845¹—845¹⁰ u. p. k. w nowym układzie; art. 55 now. wzgl. art. 892¹ u. p. k.)

Istota tego postępowania polega na tym, że w sprawach należących do właściwości sądu okręgowego przeprowadza rozprawę główną i orzeka jeden sędzia sądu okręgowego, jeżeli prokurator wnieś o przeprowadzenie postępowania uproszczonego. Postępowanie to nie jest nigdy obligatoryjne; jest wykluczone w sprawach o przestępstwa, ścigane z oskarżenia prywatnego, oraz we wypadkach pogwałcenia przepisów ochraniających religię, nadto we wypadkach zdrady stanu, rozruchu oraz przestępstw w służbie państwowej i społecznej, zaś w innych sprawach jest fakultatywne t. j. prokurator zgłosi (zamiast złożenia aktu osk.) wniosek o zarządzenie postępowania uproszczonego wówczas, jeżeli 1) przyjąć należy, że nie wypadnie wymierzyć kary surowszej niż grzywnę i karę pozbawienia wolności nie powyżej dwóch lat lub jedną z tych kar albo 2) gdy wymierzenie kary surowszej nie jest w ustawie przewidziane. Wskutek wniosku sędziego sądu okręgowego albo przeprowadzi rozprawę albo zasięgnie decyzji sądu okręgowego; druga ewentualność zachodzi wówczas, jeżeli sędzia ma wątpliwości, czy postępowanie uproszczone jest dopuszczalne lub wskazane, nadto jeżeli uważa przeprowadzenie śledztwa wstępnego za wskazane, wreszcie jeżeli zdaniem sędziego zachodzą okoliczności wymienione w art. 527 w nowym układzie (t. j. brak dostatecznych poszlak winy oskarżonego, powody do umorzenia lub zawieszenia sprawy, wszczęcie sprawy niewłaściwym trybem lub niewłaściwość sądu); wówczas sąd okręgowy na posiedzeniu gospodarczym albo zarządzi rozprawę główną przed jednym sędzią, (jeżeli jego wątpliwości nie podziela), albo przekaże sprawę na drogę postępowania zwyczajnego, (jeżeli uważa postępowanie uproszczone za niedopuszczalne lub niewskazane), albo poweźmie decyzję po myśli art. 527 w nowym układzie (t. j. umorzy lub zawiesi postępowanie albo przekaże sprawę stosownie do właściwości). Sędzia wyrokujący w postępowaniu uproszczonym nie może wymierzyć kary surowszej niż grzywnę i karę pozbawienia wolności nie powyżej dwóch lat łącznie lub oddzielnie; jeżeli jednak podczas rozprawy ujawnią się okoliczności, uzasadniające wymiar surowszej kary, sędzia z własnej inicjatywy lub na wniosek prokuratora poweźmie decyzję o przekazaniu sprawy na drogę postępowania zwyczajnego. Taką samą decyzję po-

weźmie sędzia, jeżeli w toku rozprawy uzna postępowanie uproszczone za niedopuszczalne; taką decyzję może powziąć nawet wówczas, jeżeli sprawa była poprzednio w tym kierunku badana przez sąd okręgowy, bo sędziego wiąże jedynie decyzja sądu okręgowego, nakazująca rozpisanie rozprawy głównej.¹⁾ Skargi na decyzje sędziego w postępowaniu uproszczonym, zapadłe przed wydaniem wyroku, rozstrzyga sąd okręgowy, na posiedzeniu gospodarczym, zaś skargę na wyrok rozstrzyga sąd apel., który może w dwóch wypadkach uchylić wyrok i przekazać sprawę sądowi okręgowemu do przeprowadzenia zwyczajnego postępowania, a mianowicie: 1) jeżeli sędzia nie uwzględnił wniosku prokuratora o przekazanie sprawy na drogę zwyczajnego postępowania z powodu ujawnienia na rozprawie nowych okoliczności, a sąd apel. jest zdania, że wniosek ten należało uwzględnić oraz 2) jeżeli odwołano się z powodu niedopuszczalności postępowania uproszczonego, a sąd apel. uznał postępowanie uproszczone za niedopuszczalne.

- Poza uproszczeniem samej struktury postępowania uchyła nowela dla postępowania uproszczonego układanie pytań na piśmie oraz odrębne ogłaszanie wyroku motywowanego i wprowadza możliwość pominięcia pisemnych motywów wyroku (na podstawie art. 130 w nowym układzie, dotyczącego sądów pokoju; motywowanie pisemne może odpaść, jeżeli wyrok nie jest zaoczny, a żadna ze stron nie zażąda umotywowania w ciągu 3 dni od daty ogłoszenia wyroku, natomiast motywowanie pisemne jest obligatoryjne wówczas, jeżeli wyrok jest zaoczny oraz jeżeli wniesiono apelację).

Wprowadzenie postępowania uproszczonego zmierzało według motywów (str. 30) do usunięcia elementu ławniczego ze sądów okręgowych, a że na utworzenie kompletów wyłącznie ze sędziów zawodowych nie pozwalają obecnie względy gospodarczo-państwowe, zaś przekazanie sądom pokoju znacznej ilości spraw, dotąd należących do właściwości sądów okręgowych, zmniejszyłoby zakres bezpośredniej ingerencji prokuratora przy rozprawie głównej, było powierzenie znacznej ilości spraw jednemu sędziemu zawodowemu najwięcej celowym rozwiązaniem sprawy.

Odciążenie prokuratury w postępowaniu uproszczonym polega na tem, że wniosek prokuratora o zarządzanie tego postępowania nie obejmuje (odmiennie jak w akcie osk.) wymienienia treści dowodów i poszlak.

Instytucja postępowania uproszczonego istnieje (choć odmiennie skonstruowana we wielu punktach) w Małopolsce, gdzie (na mocy ust. z 21/10. 1919. Dz. Ust. Nr. 87. poz. 473) dopuszczalne jest postępowanie uproszczone z powodu wszystkich zbrodni i wy-

¹⁾ Motywy str. 31.

stępków, nie należących do orzecznictwa sądu przysięgłych, jeżeli nie wypadnie wymierzyć kary surowszej jak grzywnę lub karę na wolności najwyżej przez jeden rok i to bądź samą bądź w połączeniu z grzywną; instancją odwoławczą jest trybunał I. inst. W b. zaborze pruskim nie ma postęp, uproszczonego, gdyż funkcję odciążania spełnia przekazanie sprawy przez prokuratora sądowi ławniczemu.

CC) Wprowadzenie przepisów postępowania we wypadkach wydania wyroku śmierci (art. 57 now. względnie art. 961 u. p. k. w nowym układzie).

Nowela stwarza w tej (dotychczas ustawowo nie unormowanej) materji dwie zasady, a to: 1) że wyroki śmierci nie wymagają zatwierdzenia oraz: 2) że istnieje obowiązek przedstawienia akt sprawy czynnikowi, wykony wującemu prawo łaski, przed wykonaniem wyroku do ewentualnego zastosowania prawa łaski. Wynikiem tych zasad jest, że osoba, której służy prawo łaski, (Naczelnik Państwa), nie ma prawa zatwierdzania wyroku śmierci ani prawa wydania jakiegokolwiek zarządzenia, wpływającego na samo istnienie wyroku, lecz może jedynie wykonać prawo łaski lub zwrócić akta z oświadczeniem, że z prawa łaski nie chce korzystać.¹⁾ Motywy podnoszą wyraźnie, że nowela nie stwarza bynajmniej zamaskowanego zatwierdzenia wyroku, lecz raczej ustanawia obowiązek dla osoby, której służy prawo łaski, zastanowienia się w każdym konkretnym wypadku, czy skazany zasługuje na łaskę, czy też winien być stracony z mocy wyroku sądowego. Tok postępowania jest taki, że sądy, które w danej sprawie wyrokom wały merytorycznie, mają akta przedstawić Naczelnikowi Państwa za pośrednictwem Ministra Sprawiedliwości (we wszystkich wypadkach) i dołączyć ewentualnie swoją opinię (tylko w tych wypadkach, gdy uważają, że skazany zasługuje na łaskę); przedstawienie akt bez dołączenia opinji uważa się za przedstawienie opinji ujemnej. Decyzje sądowe mają zapadać na posiedzeniu gospodarczem po wysłuchaniu wniosków prokuratora, o ile możliwości w składzie tych samych sędziów, którzy w sprawie wyrokowali.

Przepisy powyższe nie odnoszą się do postępowania doraźnego (art. 12 now.).

Ustawodawstwo w innych dzielnicach: w b. zaborze austri. musi trybunał sądu przysięgłych zaraz po wydaniu wyroku śmierci powziąć z udziałem prokuratora uchwałę (§ 341 u. p. k.), czy skazany zasługuje na łaskę, czy też nie, a uchwałę tę należy w każdym wypadku uzasadnić; następnie przedkłada się akta (bez względu na to, czy wniesiono środek prawny, czy nie) Sądowi Naj-

¹⁾ Motywy, str. 33.

wyższemu, który je ze swoją opinią (bez względu na jej kierunek) przedkłada Ministrowi Sprawiedliwości; Minister Sprawiedliwości zasięga decyzji czynnika, wykonyującego prawo łaski¹⁾, i zawiadamia o niej sąd. W b. zaborze pruskim wolno (§ 485 u. p. k.) wyrok śmierci wykonać dopiero wówczas, gdy nadejdzie zawiadomienie o postanowieniu czynnika, wykonującego prawo łaski, że z przysługującego mu prawa łaski nie korzysta; zatwierdzenie wyroku śmierci nie jest potrzebne.

DD) Wprowadzenie przepisów postępowania we wypadkach wniesienia prośby o darowanie kary w drodze łaski. (Art. 60., 61 now. wzgl. art. 974¹, 974² u. p. k. w nowym układzie).

W obowiązującej poprzednio ustawie brak było przepisów w tym przedmiocie, a skutkiem tego była rozbieżność praktyki, zaś brak przepisów co do wstrzymania lub przerwy kary we wypadku wniesienia prośby o łaskę udaremniał niejednokrotnie (przy krótkich karach) wykonanie prawa łaski.

Te niedomagania usuwają następują postanowienia noweli:

Jeżeli prośba o łaskę wpłynęła do sądu od skazanego lub jeżeli przesłał ją sądowi Minister Sprawiedl., nie żądając przytem przedstawienia akt sprawy, sąd pozostawi prośbę o łaskę bez biegu, jeżeli jego zdaniem skazany nie zasługuje na łaskę; przeciw tej decyzji niema zażalenia. W innych wypadkach (tj. jeżeli skazany zasługuje zdaniem sądu na łaskę oraz jeżeli Minister Sprawiedl. przy przesłaniu sądowi podania o łaskę lub z własnej inicjatywy zażądał przedstawienia akt sprawy) sąd względnie sądy, które w danej sprawie wyrokowały merytorycznie, mają przesać akta, sprawy Ministrowi Sprawiedliwości. Co do dołączenia opinii i sposobu powzięcia decyzji sądowej stosuje się odpowiednio postanowienia, wymienione powyżej pod CC) we wypadkach wydania wyroku śmierci. Prośba o łaskę nie wstrzymuje wykonania kary, jednak zarówno Minister Sprawiedl., jak sąd mogą wstrzymać wykonanie kary lub zarządzić jej przerwę. W tekście noweli brak postanowienia co do sposobu powzięcia decyzji sądowej we wypadkach, jeżeli sądem wyrokującym był sąd pokoju; motywy (str. 33) podają w tej mierze, że sędzia pokoju ma wydać opinię bez udziału ławników.

Ustawodawstwo w innych dzielnicach: w b. zaborze austrij. opiera się postępowanie na tychsamych zasadach (§ 411 u. p. k.); natomiast postępowanie w b. dzielnicy pruskiej ma wszelkie cechy tymczasowości, w szczególności uchylono tam (w lutym 1920 r.) zarówno rozporządzenie z 14/8. 1879. (Dz. Rozp. Ministr..

¹⁾ Nie jest to zatwierdzenie, lecz (jak w innych dzielnicach) oświadczenie w przedmiocie korzystania lub nie korzystania z prawa łaski.

Sprawiedl. str. 236), które opierało postępowanie na opinii prokuratora (bez udziału sądu) i pozwalało prokuratorowi załatwić odmownie prośbę o łaskę, jeżeli wyższa władza administracyjna nie żądała sprawozdania, jakoteż (wydane przez republikańską władzę niemiecką, obowiązujące w b. zaborze pruskim poza linią demarkacyjną) rozporządzenia z 19/6. 1919. (Dz. Rozp. Ministr. Sprawiedl. str. 341) i z 26/8. 1919. (Dz. Rozp. Ministr. Sprawiedl. str. 405), które przekazywały dotychczasowe funkcje prokuratorów osobnym referentom przy sądach okręgowych jako pełnomocnikom Ministra Sprawiedl. dla spraw łaskawień (Beauftragte für Gnadensachen).

Uchylając powyższe rozporządzenia, skoncentrowano wszystkie sprawy o łaskę w Departamencie Sprawiedl. tak, że tylko ten Depart. może wydać definitywną decyzję.

EE) Ograniczenie obligatoryjności śledztwa wstępnego, (art. 38, 39 now. wzgl. art. 544, 545 u. p. k. w nowym układzie).

Według poprzednio obowiązującej ustawy było śledztwo wstępne bezwzględnie obligatoryjnym w sprawach o zbrodnię i w sprawach o występki, pociągające za sobą dom poprawy, zaś w sprawach o występki, nie pociągające za sobą domu poprawy, i w sprawach o wykroczenia rozprawa główna mogła nastąpić bez śledztwa jedynie wówczas, jeżeli prokurator uznał za możliwe złożyć sądowi akt osk. bez poprzedniego przeprowadzenia śledztwa i jeżeli sąd sam nie uważał śledztwa za konieczne. Te szerokie ramy obligatoryjności śledztwa wstępn. spowodowały nadmierne obciążenie sędziów śledczych i nie odpowiadały nowszemu teoryjom proceduralnym¹⁾; dlatego nowela wprowadziła w nich daleko sięgający wyłom. Według noweli śledztwo jest konieczne jedynie we wypadkach zbrodni, ale i w tych wypadkach można je pominąć, jeżeli oskarżony, ujęty na gorącym uczynku, przyznał się do czynu²⁾; poza wypadkami zbrodni rozprawa odbędzie się bez śledztwa wstępnego, jeżeli: 1) prokurator uzna za możliwe bez śledztwa złożyć akt osk. lub wniosek o zarządzenie postępowania uproszczonego i 2) sąd sam czy na wniosek osób biorących udział w sprawie nie uzna potrzeby śledztwa wstępn. lub poszczególnych czynności śledczych. Należy zwrócić uwagę na ostatnie postanowienie, według którego sąd może ograniczyć się do zlecenia przeprowadzenia poszczególnych czynności śledczych.

FF) Zmiana postanowień o środkach zapobiegawczych (art. 33—35 now. wzgl. art. 418—420 u. p. k. w nowym układzie).

¹⁾ Motywy, str. 18.

²⁾ Postanowienie wzorowane na procedurze włoskiej (art. 277)

Według poprzednio obowiązującego tekstu art. 418—420 było za aresztowanie najostrejszym środkiem zapobiegawczym, jaki można było stosować względem oskarżonych o zbrodnie lub o występki, pociągające za sobą dom poprawy, zaś kaucja była najostrejszym środkiem zapobiegawczym, jaki można było stosować względem oskarżonych o występki, pociągające za sobą zamknięcie we więzieniu lub w twierdzy. W powyższych postanowieniach wprowadziła nowela zmiany redakcyjne, które poniekąd w drodze analogii dotychczas były stosowane, uwzględniając nowy systemat materialnego prawa karnego¹⁾. Według obecnego brzmienia powyższych artykułów istnieje następująca skala środków zapobiegawczych: najostrejszym środkiem zapobiegawczym jest: a) w sprawach o wykroczenia poręczenie; b) w sprawach o występki, za które niezależnie od kar dodatkowych, ustawa przewiduje karę nie surowszą niż pozbawienie wolności do jednego roku, kaucja; c) w sprawach o inne występki, tudzież o zbrodnie — zaaresztowanie. Zaaresztowanie stosować jednak można (taksamo, jak według poprzednio obowiązującej ustawy) także w sprawach o lżejsze przestępstwa, o ile chodzi o oskarżonych, którzy nie mają stałego miejsca zamieszkania ani określonego zajęcia lub których tożsamość stwierdzić się nie daje.

GG) Rozszerzenie właściwości sądu pokoju (art. 69 now. wzgl. art. 2 przepisów przech. w nowym układzie).

Właściwość sądu pokoju zachodzi obecnie także i wówczas, jeżeli 1. przestępstwo zagrożone jest łącznie aresztem i grzywną lub 2. kara dodatkowa polega na pozbawieniu zawodu, procederu lub wogóle jakiegokolwiek prawa specjalnego; nadto właściwość sądu nie zależy już obecnie od wartości powództwa cywilnego ani od wartości przedmiotów, podlegających konfiskacie, ani wreszcie od wartości robót, które ma się wykonać z mocy wyroku.

HH) Zmiana przepisów o wykluczeniu jawności przy rozprawie gł. (art. 43—45 now. wzgl. art. 620²⁾—620⁴⁾ u. p. k. w nowym układzie).

Nowem jest postanowienie, że przy drzwiach zamkniętych ma się rozpoznawać sprawy o przestępstwa, ścigane z oskarżenia prywatnego, jeżeli obie strony tego zażądają; nadto nowela nie odwołuje się do poszczególnych przepisów prawa materialnego, określając przestępstwa, przy których rozpoznawaniu należy wykluczyć jawność rozprawy, lecz dając odpowiednie wskazówki, pozostawia ocenieniu sądu, czy zachodzi możliwość obrażenia uczuć religijnych lub moralności, zakłócenia prawidłowego biegu roz-

¹⁾ Motywy str. 28.

prawy lub ujawnienia tajemnicy wojskowej (której poprzednia ust. wyraźnie jako chronionej nie wymieniała).¹⁾

Nowela wprowadza jednolitość przepisów o wykluczeniu jawności dla sądu pokoju i dla sądu okręgowego (art. 7 now. wzgl. art. 88 u. p. k. w nowym układzie).

JJ) Nadto należy wspomnieć o następujących zmianach wzgl. nowościach:

a) w sądzie pokoju można za zgodą zaaresztowanego oskarżonego przystąpić niezwłocznie do osądzenia sprawy, pomijając uwiadomienie władzy oskarżającej o rozprawie. Władzy tej, którą należy uwiadomić o wyniku sprawy, służy apelacja (art. 4 now. wzgl. art. 51³ u. p. k. w nowym układzie).

b) sędzia pokoju może zarządzić przymusowe sprowadzenie oskarżonego, który bez przyczyn usprawiedliwiających nie usłuchał wezwania do osobistego stawiennictwa, nawet wówczas, jeżeli przestępstwo zagrożone jest jedynie grzywną lub aresztem (art. 6 now. wzgl. art. 61 u. p. k. w nowym układzie). Dotychczas służyło to prawo sędziemu pokoju jedynie w sprawach o przestępstwa, zagrożone karą więzienia; zmiana odpowiada zasadzie bezpośredniości i postulatowi prawdy materialnej;

c) uchylono udział podprokuratora w sprawach o przestępstwa, ścigane z oskarżenia prywatnego (art. 15 now. wzgl. art. 166 w nowym układzie);

d) uchylono przepisy, dotyczące wywiadu u mieszkańców okolicznych (art. 66 now.).

e) przyznano sądowi okręgowemu (zgodnie z wymienionymi niżej „Przepisami tymczasowymi”) prawo zlecenia sędziemu pokoju, aby przeprowadził śledztwo wstępne (art. 22 now. wzgl. art. 249 u. p. k. w nowym układzie), a sędziemu śledczemu przyznano prawo zwracania się do sędziów pokoju (w swoim lub cudzym okręgu) o wykonanie poszczególnych czynności śledczych (art. 28 now. wzgl. art. 292¹ u. p. k.). Wobec uregulowania stosunku sądu okręgowego i sędziego śledczego do sędziego pokoju w toku śledztwa w samej ustawie uchylono „Przepisy tymczasowe o udziale sędziów pokoju i sekretarzy sądów pokoju w prowadzeniu śledztwa wstępnego” z 25/9. 1917. (art. 68 now.). Zarządzenie sądu okręgowego, zlecające sędziemu pokoju przeprowadzenie śledztwa, może ex post okazać się mniej szczęśliwym, jeżeli sprawa przybierze większe rozmiary lub okaże się trudną; dlatego musi zachodzić możliwość cofnięcia tego zarządzenia. Projekt ustawy (art. 22 proj.) przepisywał odstąpienie śledztwa sędziemu śledczemu przez sędziego pokoju już wskutek wniosku prokura-

¹⁾ Motywy, str. 29.

²⁾ Problematyczną wartość „wywiadu” ocenił trafnie Makarewicz w „Procedurze karnej dla Królestwa Polskiego”, str. 8.

tora, lecz przepis ten zmieniono w ten sposób, że nowela wymaga decyzji sądu na wniosek prokuratora. Prawo sędziego śl. do posiłkowania się sędziami pokoju (tegosamego lub innego okręgu) przy dokonywaniu poszczególnych czynności śledczych, jest nowością, stworzoną celem zapewnienia sędziemu śledczemu większej swobody w zbieraniu materiału śledczego;¹⁾

f) przyznano sądowi okręgowemu prawo i obowiązek badania (na posiedzeniu gospodarczem), po otrzymaniu aktu osk. lub skargi oskarżyciela pry w., czy zachodzą dostateczne poszlaki winy oskarżonego (art. 36 now. wzgl. art. 527 u. p. k. w nowym układzie; w dotychczasowem brzmieniu tego art. brak było takiego postanowienia); sąd okręgowy może sprawę umorzyć, jeżeli uzna poszlaki za niedostateczne.

Co do podwyższenia kwot pieniężnych p. niżej pod III.

II. Prawo materialne.

AA) Zmiana ustawy o sądach doraźnych (art. 12 now.). Zmiana polega na tem, że następuje uzgodnienie tej ustawy (z 30/6. 1919. Dz. Pr. Nr. 55. poz. 341) z rozporządzeniami Rady Ministrów, któremi wprowadzano względnie utrzymywano w mocy sądownictwo doraźne na dalszy przeciąg czasu (6 mies.) w okręgach warszawskiego i lubelskiego sądu apelacyjnego, a które liczbę przestępstw, ulegających sądom doraźnym, ograniczały²⁾.

BB) Uchylenie dekretu o przechowywaniu broni z 11/1. 1919. Dz. Pr. Nr. 6. poz. 103).

Co do podwyższenia kwot pieniężnych p. niżej pod III.

III. Przepisy materialne i procesowe, dotyczące podwyższenia kwot pieniężnych (art. 70. 71. now.).

Podwyższa się:

dziesięciokrotnie: a) kwoty, od których zawisła jest karygodność przestępstwa, oraz b) wysokość kaucyj kasacyjnych, natomiast

dwudziestokrotnie: a) najwyższą granicę grzywien i kar pieniężnych, oznaczonych w określonej kwocie pieniężnej, oraz b) najniższą i najwyższą granicę kwot, wymienionych w art.

¹⁾ Motywy, str. 27.

²⁾ Na mocy now. odpadają z ust. o sądach doraźnych słowa: „583” oraz „585, o ile przestępstwo to popełniono w okolicznościach, wymienionych w art. 583 lub 584”

"59 k. k. (jest to klucz zamiany nieściąganej grzywny na areszt), tudzież należytości, przewidziane w ust. post. karn.

Podwyższenie kwot, od których zawisła jest karygodność przestępstwa, oraz podwyższenie najwyższej granicy grzywien i kar pieniężnych, oznaczonych w określonej kwocie pieniężnej, nie stosuje się do przepisów, wydanych po 1/1. 1919., z tym jednak wyjątkiem, że podwyższenie najwyższej granicy grzywien i kar pieniężnych stosuje się do dekretu w przedmiocie kar za niewypełnienie obowiązków ławnika (z 7/2. 1919. Dz. Pr. Nr. 14. poz. 160).

Osobno przepisuje nowela, że przy określeniu właściwości sądów pokoju w przepisach przech. do u. p. k. (ust. 3. art. 2. przepisów przech.) należy kwotę „1.000 Mk.” zastąpić kwotą „10.000 Mk”.

Nowela utrzymuje wyraźnie w mocy art. 8. dekretu z 9/12. 1918 (Dz. Pr. Nr. 20. poz. 57), normujący kurs przerechowania rubli na marki (1 rb = 2 Mk).

IV. Przepisy przechodnie (art. 75 now.).

AA) Postanowienia noweli weszły w życie z dniem 6/5. 1921.

BB) Zasada jest, że sprawy, w których przed wejściem w życie niniejszej ustawy zapadł już wyrok pierwszej instancji, należy przeprowadzić według poprzednio obowiązujących przepisów, jednak i w tych wypadkach należy stosować do dalszego toku postępowania przepisy, dotyczące badania świadków przez sąd apelacyjny (art. 54 now. wzgl. art. 879¹ u. p. k. w nowym układzie), odrzucenia przez Sąd Najwyższy protestów i skarg kasacyjnych (art. 56 now. wzgl. art. 916¹ u. p. k. w nowym układzie), postępowania we wypadkach wniesienia prośby o łaskę (art. 60. 61. now. wzgl. art. 974¹. 974² u. p. k. w nowym układzie; p. wyżej pod I. DD), oraz podwyższenia kaucyj kasacyjnych (art. 70 now.; p. wyżej pod III.).

CC) Jeżeli w sprawie zapadł wyrok pierwszej Instancji przed wejściem w życie niniejszej ustawy, a następnie wyrok uchylono w postępowaniu kasacyjnym, należy do dalszego postępowania stosować przepisy obecnej ustawy.

DD) Postępowanie uproszczone można stosować także wówczas, jeżeli już przed wejściem w życie niniejszej ustawy złożono akt osk.; decyzja zależy od prokuratora, który musi uczynić dodatkowy wniosek w tym względzie przed otwarciem rozprawy.

EE) Sąd okręgowy, który wyznaczył już w danej sprawie termin rozprawy głównej, pozostaje, o ile sprawa wpłynęła do niego przed wejściem w życie niniejszej ustawy, właściwym do jej przeprowadzenia, choćby sprawa należała na mocy niniejszej ustawy do właściwości sądów pokoju.

2. Ustawa z 18/3. 1921. (Dz. Ust. Nr. 30. poz. 172) w przedmiocie niektórych zmian w przepisach tymczasowych o urządzeniu sądownictwa w b. Królestwie Polskiem.

Ustawa wprowadza znaczne ograniczenie elementu ławniczego, wprowadzonego przepisami tymczasowemi o urządzeniu sądownictwa w b. Królestwie Polskiem z 18/7. 1917.

W sądach pokoju (złożonych dotychczas zawsze ze sędziego i dwóch ławników jako kompletu wyrokującego) orzekają obecnie sędziowie prawnicy jednoosobowo (bez udziału ławników) w miastach powiatowych i w miastach ponad 10.000 mieszkańców.

Sądy okręgowe (orzekające dotychczas w komplecie, złożonym z jednego sędziego i dwóch ławników), i sądy apelacyjne (orzekające dotychczas w komplecie, złożonym z dwóch sędziów i trzech ławników), składają się obecnie wyłącznie ze sędziów zawodowych: zarówno sądy okręgowe, jak sądy apelacyjne wyrokują w składzie trzech sędziów.)

Ławników do sądu pokoju powołuje prezes sądu okręgowego z listy osób, ułożonej przez zgromadzenia gminne i rady miejskie. Ławnikiem i jego zastępcą może być jedynie nieposzlakowany obywatel polski, używający pełni praw i posiadający dostateczną znajomość języka polskiego w słowie i piśmie. Urząd ławnika trwa 3 lata.

System powoływania ławników przez prezesa sądu okręgowego istnieje również w b. zaborze pruskim (rozp. Ministerstwa b. dzielnicy pruskiej o organizacji sądownictwa karnego z 15/12. 1919. Nr. ,185. Tygodnik urzęd. Nr. 70) i to zarówno w odniesieniu do ławników w sądach powiatowych i sądach pokoju, jak do t. zw. sędziów niezawodowych wchodzących w skład izby karnej we większym składzie (dwóch sędziów zawodowych i pięciu sędziów niezawodowych) i w mniejszym składzie (dwóch sędziów zawodowych i trzech sędziów niezawodowych); w razie potrzeby może dokonać powołania przewodniczący rozprawy. W b. zaborze austr. odpada potrzeba unormowania tej kwestii, gdyż brak tam zgoła elementu ławniczego.

Ustawa weszła w życie z dniem 6/5. 1921.

3. Ustawa z 18/3. 1921. (Dz. Ust. Nr. 30. poz. 173) o wynagrodzeniu ławników sądów pokoju.

Ławnicy sądów pokoju sprawują swe obowiązki honorowo, a otrzymują jedynie odszkodowanie za czas stracony i poniesione koszty. (Odszkodowanie to oznaczył następnie Minister Sprawiedl. rozp. z 31/5. 1921. Dz. Ust. Nr. 47. poz. 295. w ten sposób, że ławnicy otrzymują dietę w wysokości stu marek za każdy dzień

¹⁾ Co do sądów okręg, stanowi wyjątek postępowanie uproszczone (p wyżej pod C. i. I. B. B.), w którym orzeka jeden sędzia Sądu Okręg.

posiedzenia jako odszkodowanie za czas stracony, a nadto ławnik, którego miejsce zamieszkania jest oddalone od siedziby sądu ponad 5 klm., otrzymuje na żądanie po spełnieniu swego obowiązku obok diety cenę biletu II. kl. kolei żelaznej tam i z powrotem tytułem zwrotu kosztów podróży, w braku zaś komunikacji kolejowej po 15 mk. od każdego choćby rozpoczętego kilometra drogi tam i z powrotem.).

W razie konieczności udania się wraz ze sądem na czynności urzędowe poza miejsce urzędowania na odległość większą niż 15 klm. od miejsca zamieszkania otrzymują ławnicy niezależnie od wspomnianego wyżej odszkodowania diety po 20 Mk. za każdy dzień posiedzenia oraz zwrot kosztów podróży (na podstawie rozp. Rady Ministrów z 5/8 1920. Dz. Ust. Nr. 74. poz. 507), przyczem służy im prawo użycia II. klasy kolei. Nie wypłaca się diety za wyjazd na czas krótszy od 5 godzin.

Ustawa ta uchyliła art. 15. i 24. przepisów tymczasowych o wynagrodzeniu urzędników wymiaru sprawiedliwości w Polsce; (Dz. Urzęd. Dep. Sprawiedliwości Nr. 1. poz. 3).

4. Ustawa z 17/3. 1921. (Dz. Ust. Nr. 32. poz. 194), Zmieniająca przepisy tymczasowe o kosztach sądowych.

Ustawa ta zmienia brzmienie poszczególnych artykułów przepisów tymczasowych o kosztach sądowych z 18/7. 1917. (Dz. Urzęd. Dep. Sprawiedl. Nr. 1. poz. 7), zatrzymując w zasadzie ich numerację. Do spraw karnych odnoszą się postanowienia art. 60—69., a nadto ma w postępowaniu karnem zastosowanie przepis art. 26. (podnoszący wynagrodzenie duchownego, wezwanego przez sąd w celu odebrania przysięgi). Tendencją ustawy jest podwyższenie opłat sądowych,¹⁾ nadto zmienia ona stosunek opłat, pobieranych w toku instancyj: obecnie pobiera się za instancję apelacyjną połowę opłaty, należnej za pierwszą instancję, zaś opłaty w Sądzie Najwyższym pobiera się w takiej samej wysokości, jak w pierwszej instancji, podczas gdy według przepisów dotychczasowych były opłaty w instancjach apelacyjnych wyższe o połowę, zaś w Sądzie Najwyższym dwa razy wyższe, niż w I. instancji.

Ustawa weszła w życie z dniem 12/5. 1921.

(P. pod B. w IV. kwartale 1921.)

5. Rozp. Ministra Sprawiedl. z 31/5. 1921. (Dz. Ust. Nr. 47. poz. 295) o wynagrodzeniu ławników sądów pokoju.

P. wyżej pod 3.

¹⁾ Opłat należnych od skazanego według skali proporcjonalnej do długości kary pozbawienia wolności lub wysokości grzywny względnie kary pieniężnej, opłat należnych od oskarżyciela pryw. w razie wyroku uniewinniającego, wreszcie opłat od powództw cywilnych.

D. obowiązuje w b. zaborze austr. :

Rozp. Ministra Sprawiedl. z 16/6. 1921. (Dz. Ust. Nr. 53. poz. 339) o czasowym skróceniu sędziowskiej służby przygotowawczej.

Treść tego rozp. przedstawiłem powyżej pod A. 4.

III. kwartał r. 1921.

A. Dla b. zaboru pruskiego:

1. Rozp. Rady Ministrów z 9/8. 1921. (Dz. Ust. Nr. 70. poz. 467) w sprawie wprowadzenia niektórych postanowień ustawy z 2/7. 1920. o zwalczaniu lichwy wojennej (Dz. Ust. Nr. 67. poz. 449) na obszarze b. dzielnicy pruskiej.

Powyższa ustawa o zwalczaniu lichwy wojennej nie obowiązuje na obszarze b. dzieln. pruskiej; miejsce jej zastępuje rozp. Niem. Rady Związkowej z 8/5. 1918. (Dz. p. p. str. 395). Według art. 57 powyższej ustawy ma Rada Ministrów na wniosek Ministra b. dzieln. pruskiej oznaczyć w miarę potrzeby dzień, w którym ustawa ta wejdzie w życie w miejsce powyższego rozp. Tymczasem wprowadzono wymienionem w nagłówku rozporządzeniem Rady Ministrów przepisy o przemycnictwie (pozbywaniu lub dostarczaniu zagranicę) przedmiotów powszedniego użytku (art. 25.28), a dalszem rozporządzeniem Rady Ministrów z 12/12.21. Dz. Ust. Nr. 102 poz. 736, (przytoczonym poniżej pod A. 6. w IV. kwartale r. 1921) wprowadzono przepisy upoważniające Radę Ministrów do wydawania zarządzeń aprowizacyjnych oraz regulujących cenę w odniesieniu do przedmiotów powszedniego użytku, a nadto przepisy karno-administracyjne dotyczące takich zarządzeń (art. 2, 4).

2. Ust. z 23/6. 1921. (Dz. Ust. Nr. 75. poz. 511) o wprowadzeniu dekretów, ustaw sejmowych i rozporządzeń Rządu oraz o dalszem uzgodnieniu ustawodawstwa na obszarze byłej dzielnicy pruskiej.

Bardzo ważna dla oznaczenia początku mocy obowiązującej aktów ustawodawczych.

B. Dla b. zaboru rosyjskiego:

1. Rozp. Rady Ministrów z 11/7. 1921. (Dz. Ust. Nr. 64. poz. 404) w sprawie rozciągnięcia na województwa nowogródzkie, poleskie i wołyńskie oraz na powiaty grodzieński, wołkowyski i białowieski województwa białostockiego mocy obowiązującej dekretu z 8/2. 1919. w przedmiocie ustroju Sądu Najwyższego.

2. Rozp. Rady Ministrów z 11/7. 1921. (Dz. Ust. Nr. 64. poz. 405) w przedmiocie sądownictwa doraźnego na obszarze b. dzielnicy rosyjskiej.

Rozp. utrzymuje w mocy sądy doraźne w okręgach warszawskiego i lubelskiego sądu apelacyjnego, tudzież sądu apel. ziem wschodnich na czas dalszych sześciu miesięcy, począwszy od dnia 1/8. 1921 r., względem następujących przestępstw:

a) udziału w bandzie z art. 279. cz. 1. ust. 3. k. k., o ile chodzi o bandę w celach rozboju;

b) zabójstwa z art. 453 lub 455 ust. 3. k. k., jeżeli przestępstwa te popełniono względem osób sprawujących funkcje bezpieczeństwa publ. podczas wykonywania lub z powodu wykonywania przez nie obowiązków służbowych, tudzież zabójstwa przewidzianego w art. 455 ust. 6. kk. (zabójstwo w bandzie) oraz w art. 455 ust 12 kk. (zabójstwo w celu zysku);

c) rozboju przewidzianego w art. 589 kk.

W porównaniu z rozp. Rady Ministrów z 13/1. 1921 (Dz. Ust. Nr. 9. poz. 43) jestto znaczne ograniczenie właściwości sądów doraźnych.

W związku należy przytoczyć, że rozporządzeniem Rady Ministrów z 19/1. 1922. (Dz. Ust. Nr. 6. poz. 39) wprowadzono względnie przedłużono na czas sześciu miesięcy, licząc od 1/2. 1922 r., postępowanie doraźne na obszarze b. dzielnicy ros. z wyjątkiem 32 powiatów (wymienionych w rozp.) względem przestępstw wyszczególnionych w rozp. z 11/7. 1921., a na obszarze województwa nowogrodzkiego nadto względem uszkodzenia mienia przez podpalenie, przewidzianego w art. 562 i 563 kk.

IV. kwartał r. 1921.

A. Dla b. zaboru pruskiego:

1. Rozp. Ministra b. dzielnicy pruskiej z 18/9. 1921. (Dz. Ust. Nr. 81. poz. 563). w sprawie dniowego i wyjezdnego sędziów niezawodowych i ławników w b. dzielnicy pruskiej.

Jestto uchylenie rozp. Szefa Depart. Sprawiedliwości z 26/2. 1920. (Dz. Urzęd. Minist, b. dzielnicy pruskiej Nr. 11. poz. 101) w tym samym przedmiocie; obecnie otrzymują sędziowie niezawodowi i ławnicy, o ile mieszkają w siedzibie sądu i muszą ze swego mieszkania odbyć drogę powyżej 1 km., 20 mk. za każdy dalszy zaczęty km. drogi w jedną i drugą stronę, -zaś jeżeli nie mieszkają w siedzibie sądu i muszą ze swego mieszkania odbyć drogę powyżej 2 km., otrzymują dniowe 100 mk. oraz zwrot koniecznych i rzeczywistych kosztów podróży, a nadto w razie potrzeby noclegowe w kwocie 100 mk.

2. Rozp. Ministra b. dzieln. pr. z 10/9. 1921 (Dz. Ust. Nr. 83. poz. 588) w sprawie podwyższenia wynagrodzenia sę-

dziów i podprokuratorów komisoryjnych przy sądach okręgowych oraz zastępców podprokuratorów przy sądach powiat.

Na ipodstawie tego rozp. pobierają sędziowie komisoryjni i podprokuratorzy komisoryjni, sprawujący obok czynności sędziowskich wzgl. prokuratorских inny urząd lub zawód, 8.000 mk. miesięcznie (dotychczas 4.000 mk), a wynagrodzenie dla zastępców podprokuratorów przy sądach powiat, i ich zastępców wynosi 150 mk. za każde posiedzenie (dotychczas 75 mk.).

3. Rozp. Ministra b. dzieln.pr. z 10/9. 1921. (Dz. Ust. Nr. 84. poz. 597) w sprawie zwrotu kosztów i odszkodowania za stratę czasu dla sędziów pokoju w b. dzieln. pr.

Podwyższenie o 100% ryczałtu ustanowionego w art. 1. rozp. z 25/1. 1921. (Dz. Urzęd. Nr. 5. poz. 25); nadto otrzymują sędziowie pokoju za każdy mandat karny 10 mk.

4. Rozp. Ministra b. dzieln. pr. z 24/10. 1921. (Dz. Ust. Nr. 86. poz. 633) uzupełniające rozporządzenie z 3/3. 1920. (Dz. Urzęd. Nr. 11. poz. 96) o aplikacji sądowej.

Dotyczy mieszkańców G. Śląska.

5. Rozp. Rady Ministrów z 25/10. 1921. (Dz. Ust. Nr. 88. poz. 651) w przedmiocie przekazania Ministrowi Sprawiedl. zarządu wymiaru sprawiedl. na obszarze b. dzieln. pr.

Dzień przejścia: 13/11. 1921.

6. Rozp. Rady Ministrów z 12/12. 1921. (Dz. Ust. Nr. 102. poz. 736) w przedmiocie wprowadzenia w życie niektórych postanowień ust. z 2/7. 1920. o zwalczaniu lichwy wojennej (Dz. Ust. Nr. 67. poz. 449) na obszarze b. dzieln. pr.

P. pod A. 1. w III. kwartale 1921.

B. Dla b. zaboru ros.:

Ustawa z 17/12. 1921. (Dz. Ust. Nr. 106. poz. 770) zmieniająca przepisy tymczasowe o kosztach sądowych.

Por. pod C. 4. w II. kwartale 1921.

Dotyczy opłat sądowych w sprawach z prywatnego oskarżenia w razie wyroku niewinniającego (art. 67) oraz opłat za odpisy wyroków, protokółów itp., wydawanych powodom cywilnym i oskarżycielom prywatnym (art. 69'), nadto podwyższa maksymalną granicę wynagrodzenia duchownego wezwanego celem odebrania przysięgi (art. 26).

Początek mocy obowiązującej: 1/1. 1922.

Docent Uniw. Dr. Józef Jan Bossowski.
Poznań.

2. Zobowiązania międzynarodowe Polski*).

(Ciąg dalszy.)

5) Traktat Pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą, podpisany w Rydze d. 18 marca 1921 r., ratyfikowany na podstawie ustawy z d. 15 kwietnia 1921 r. wraz z pięcioma aneksami. Wymiana dokumentów ratyfikacyjnych nastąpiła w Mińsku d. 30 kwietnia 1921 r. Traktat ogłoszony został w „Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” Nr. 49 z r. 1921, poz. 300.¹⁾

Doniosłym krokiem w sprawie międzynarodowego ukonstytuowania państwa polskiego, w sprawie ustalenia jego granic jest traktat ryzyki, kładący kres stanowi wojny między Polską z jednej, a Rosją i Ukrainą z drugiej strony. Dodać należy, iż jak głosi „préambule” rzonego traktatu rząd rosyjskiej socjalistycznej republiki rad działał w swoim własnym imieniu i z upoważnienia rządu białoruskiej socjalistycznej republiki rad.

Cały traktat składa się z 26 artykułów.

Art. 1. zawiera dyspozycje o zakończeniu stanu wojny między układającymi się stronami.

Art. II. określa wzajemne granice układających się stron, przyczem podkreślić należy, iż Polska nie graniczy bezpośrednio z Rosją, lecz z Białorusią i Ukrainą, uznanie niepodległości których przez obie strony zawiera pierwszy ustęp artykułu. Wschodnia granica Polski idzie w myśl tych postanowień z początku wzdłuż rzeki Dźwiny, następnie na wschód od linii kolejowej Lida-Wilejka, dalej na wschód od Nieświeża i kończy się na rzece Zbruczu.

Zarówno więc Lwów, jak Wilno są na zachód tej linii, czyli poza obrębem ustalonego traktatom terytorium Rosji, Białorusi i Ukrainy.

Zaraz następny artykuł III zawiera zrzeczenie się przez Rosję i Ukrainę „...,wszelkich praw i pretensji do ziem, położonych na zachód od granicy, oznaczonej w artykule II”... „Ze swej strony Polska zrzeka się na rzecz Ukrainy i Białorusi wszelkich praw i pretensji do ziem położonych na wschód od tej granicy”...

...,Obie układające się strony zgadzają się, że o ile w skład ziem, położonych na zachód od oznaczonej w artykule II traktatu niniejszego granicy, wchodzi terytorja sporne między Polską a Litwą — sprawa przynależności tych terytorjów do jednego z tych dwóch państwa należy wyłącznie do Polski i Litwy”...

*) Poprzednia część zobowiązań międzynarodowych Polski była podana w 1-szym zeszycie 1922.

¹⁾ Powyższy traktat poprzedzony był umową o preliminaryjnym pokoju i rozejmie między Rzeczpospolitą Polską z jednej a Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republiką Rad i Ukrainą Socjalistyczną Republiką Rad z drugiej strony, podpisaną w Rydze w dniu 12 października 1920 r. Umowa ta została ratyfikowaną przez Rząd Polski 24/X. 1920 r. Wymiana ratyfikacji nastąpiła w Libawie 2/XI. 20 r.

Art. IV zwalnia obie strony od wszelkich zobowiązań, jakieby uzasadnione być mogły dawną przynależnością części Polski do imperjum rosyjskiego i dawną łącznością Białorusi i Ukrainy z tem imperjum, z wyjątkiem wyraźnie przewidzianych w niniejszym traktacie.

W art. V obie strony zapewniają sobie wzajemnie „całkowite poszanowanie suwerenności państwowej i powstrzymanie się od... mieszania się do wewnętrznych spraw”, strony przeciwnej,

Art. VI. zawiera postanowienia o opcji obywatelstwa.

Art. VII gwarantuje osobom narodowości polskiej na terytorium Rosji, Ukrainy i Białorusi i osobom narodowości rosyjskiej, ukraińskiej i białoruskiej na terytorium Polski „wszystkie prawa, zabezpieczające swobodny rozwój kultury i języka oraz wykonywania obrządków religijnych.

Art. VIII, IX i X zawierają przepisy o wzajemnem zrzeczeniu się pretensji do zwrotu kosztów wojennych, o utrzymaniu w mocy układu o repatriacji i o amnestii za zbrodnie i przestępstwa polityczne.

W myśl art. XI Rosja i Ukraina zwracają Polsce przedmioty, wywiezione z Polski od 1 stycznia 1772 r. (wszelkie trofea wojenne, biblioteki, zbiory archeologiczne, dzieła sztuki itd.). Obowiązek ten nie rozciąga się na te przedmioty, o ile są one produktem kultury białoruskiej i ukraińskiej lub jeżeli one zostały odstąpione w drodze dobrowolnej transakcji.

Pozatem Rosja i Ukraina mają zwrócić Polsce odnoszące się do terytorium Polski archiwa, registry, akta, dokumenta, pieczęcie i t. d. wszelkich urzędów i instytucyj państwowych i samorządowych. Postanowienia te jednak nie rozciągają na akta, dotyczące walki po r. 1876 władz carskich z ruchami rewolucyjnymi w Polsce, oraz na akta, stanowiące tajemnicę wojskową.

Podobnież podlegają zwrotowi zbiory naukowe, wywiezione do Rosji w ciągu ostatniej wojny światowej.

..., „Dla wprowadzenia w życie postanowień artykułu niniejszego utworzona zostanie..... Specjalna Komisja Mieszana....

Art. XII głosi „..., że mienie państwowe wszelkiego rodzaju, znajdujące się na terytorium jednego z układających się państw, albo podlegające reewakuacji do tego państwa na podstawie traktatu niniejszego, stanowi jego niesporną własność.... Obie strony zrzekają się wzajemnie wszelkiego rozrachunku z tytułu rozdziału majątku państwowego, o ile traktat niniejszy odmiennie nie stanowi”...

W myśl art. XIII Rosja i Ukraina zobowiązały się wypłacić Polsce 30 milionów rubli złotych w złotych monetach lub sztabach w ciągu roku od uprawomocnienia się traktatu, a to z tytułu udziału ziem polskich w życiu gospodarczem b. imperjum rosyjskiego.

Art. XIV i XV określają zasady reewakuacji z Rosji i Ukrainy do Polski mienia państwowego oraz instytucyj osób prawnych i fizycznych. W celu wprowadzenia w życie postanowień wymienionych artykułów ma być utworzona w ciągu 6 tygodni po ratyfikacji traktatu Mieszana Komisja Reewakuacyjna z siedzibą w Moskwie.

Godnem uwagi jest, iż gdy jako kontrahenci Polski występują Rosja, Ukraina i Białoruś, przyczem rząd rosyjskiej republiki rad działa jednocześnie z upoważnieniem rządu białoruskiej republiki: rad jako odrębne podmioty międzynarodowe, artykuł X i następne mówią tylko o Rosji i Ukrainie. Niemniej zwraca uwagę ustanowienie jednej Mieszanej Komisji Reewakuacyjnej w Moskwie - z kompetencją ogarniającą terytorium wszystkich kontrahentów Polski.

Art. XVI, XVII i XVIII omawiają sprawę rozrachunku między państwowego z tytułu pretensyj, jakie przysługiwać mogą skarbowi polskiemu oraz polskim osobom fizycznym i prawnym do Rosji i Ukrainy. W celu wykonania przepisów powyższych ustanawia się w Warszawie w ciągu 6 tygodni od dnia ratyfikacji traktatu Mieszana Komisję Rozrachunkową.

Zarówno w art. XV jak XVIII jako termin ustanowienia Komisji Mieszanych przewidziany jest czasokres 6 tygodni od chwili ratyfikacji traktatu. Nie zdaje się to być o tyle szczęśliwym ujęciem sprawy, iż, po pierwsze, datą uprawomocnienia się międzynarodowego umów międzynarodowych jest nie data ratyfikacji przez ten lub ów rząd; lecz data wymiany dokumentów ratyfikacyjnych, po drugie dlatego, iż daty ratyfikacji pewnej umowy międzynarodowej przez poszczególne rządy mogą być i zwykle nie są identyczne, więc i praktycznie przy podobnem ujęciu sprawy nasuwają się trudności przy określaniu początku umówionego czasokresu.

Art. XIX zawiera zwolnienie Polski od odpowiedzialności „za długi i wszelkiego rodzaju inne zobowiązania byłego Imperium Rosyjskiego” „z wyjątkiem gwarancyj, udzielonych instytucjom i przedsiębiorstwom na terytorium Polski” . . .

Artykułem XX Rosja i Ukraina przyznają Polsce, jej obywatelom i osobom prawnym w sprawie restytucji mienia i odszkodowania za straty okresu rewolucji i wojny domowej w Rosji i Ukrainie prawa „największego uprzywilejowania”.

Art. XXI zapowiada zawarcia przez obie strony konwencji konsularnej, pocztowo-telegraficznej, kolejowej, sanitarnej i weterynaryjnej a także konwencji o żegludze na drogach wodnych Dniepr-Wisła i Dniepr-Dźwina, a art. XXII normuje sprawę tranzytu do czasu zawarcia umowy handlowej i konwencji kolejowej, przyczem Polska zastrzega sobie swobodę w normowaniu tranzyta dla towarów pochodzenia niemieckiego i austriackiego.

Art. XXIII głosi w ustępie końcowym, iż „...„w szczególności wszystkie wyżej wymienione prawa i zobowiązania rozciągają się na Białoruś, względnie jej obywateli”...

W ten więc sposób art. XXIII koryguje niejako pominięcie Białorusi jako strony kontraktującej w artykułach poprzednich.

...„Stosunki dyplomatyczne pomiędzy układającymi się stronami zostaną nawiązane natychmiast po ratyfikacji traktatu niniejszego”... (art. XXIV).

Wszystkie trzy teksty, polski, rosyjski i ukraiński, traktatu mają być uważane za autentyczne (art. XXV).

Ratyfikacja traktatu przewidziana została w myśl art. XXVI w ciągu dni 30 od podpisania.

Ustęp końcowy art. XXVI zawiera znowu korektę postanowień art. XV i XVIII, ustalających czasokresy od chwili ratyfikacji, co jak już zauważonem było wyżej, nie było zupełnie właściwem gdyż zawiera ten ustęp zastrzeżenie, iż „...„wszędzie, gdzie w traktacie niniejszym lub w jego załącznikach wymienia się jako termin chwilę ratyfikacji traktatu pokojowego rozumie się przez to chwilę wymiany dokumentów ratyfikacyjnych”...

6) Decyzja konferencji ambasadorów w sprawie podziału Górnego Śląska z d. 20 października 1921 r., przyjęta przez Rząd polski w myśl uchwały Rady Ministrów z d. 22 października 1921 r.

Zgodnie z treścią art. 88 Traktatu Pokoju z Niemcami Konferencja Ambasadorów w Paryżu, jako przedstawicielstwo Głównych Mocarstw Sprzymierzonych i Stowarzyszonych, ustaliła decyzją z d. 20 października 1921 roku granicę polsko-niemiecką na Górnym Śląsku, a to na podstawie wyników przeprowadzonego tam 20 marca 1921 r. plebiscytu.

Decyzja powyższa, finalizująca sprawę rozgraniczenia Polski od Niemiec, zawiera ponadto postanowienia, dotyczące kolei żelaznych, motorów wodnych i elektrycznych, kwestji monetarnej, służby pocztowej i celnej, górnictwa, sprawy urzędniczej, ubezpieczeń społecznych, ruchu ludności, obywatelstwa i mniejszości narodowych.

Ustalając ogólne dyrektywy w powyższych sprawach wspomniana decyzja konferencji Ambasadorów pozostawia szczegółowe ich uregulowanie porozumieniu rządów polskiego i niemieckiego.

7) Umowa, zawarta pomiędzy Polską a Wolnem Miastem Gdańskiem celem wykonania i uzupełnienia polsko-gdańskiej konwencji z dnia 9 listopada 1920 r., podpisana w Warszawie 24 października 1921 r.

W celu wykonania i uzupełnienia przepisów polsko-gdańskiej konwencji z dnia 9 listopada 1920 r. podpisana została w Warszawie 24 października 1921 r. umowa, omawiająca w dziewięciu częściach sprawę obywatelstwa i naturalizacji, sprawę sądowe, po-

czętę, żeglugę, sprawy finansowe, celne, przywóz i wywóz towarów oraz aprowizację Wolnego Miasta Gdańska. Podnieść należy, iż rzeczona umowa ustala pojęcie obywatelstwa gdańskiego — „danziger Staatsangehörigkeit” (art. 3 i 9), jako pojęcia przynależności państwowej, odrębnego od pojęcia przynależności komunalnej, która raczej mogłaby być wynikiem pojęcia Wolnego Miasta — „Freie Stadt”, jako autonomicznej jednostki terytorialnej.

W konsekwencji ustanowienia odrębnej gdańskiej przynależności państwowej umowa przewiduje możliwość wniosków obywateli polskich o nadanie obywatelstwa gdańskiego czyli traktuje obywateli polskich na terenie W. M. Gdańska jako cudzoziemców (art. 12).

Z powodu specjalnego prawno-politycznego stosunku Wolnego Miasta do Polski, wspomniana umowa nie może być jednak uważana za stanowiska prawa międzynarodowego za umowę, zawartą przez równorzędne podmioty prawne w ścisłym tego słowa znaczeniu, wobec tego, o ile chodzi o zatwierdzenie jej przez Sejm polski, zachodzić tu może raczej wypadek konstytucyjnego zatwierdzenia pewnego aktu rządowego przez ciało ustawodawcze ze względu na stosunki wewnątrzno-państwowe, niż wypadek ratyfikacji umowy międzynarodowej „stricto sensu”, który jest zawsze obliczonym na efekt po za granicami państwa.

8) Konwencja o przymierzu odpornem między Rzeczpospolitą Polską a królestwem Rumunii, podpisana w Bukareszcie dnia 3 marca 1921 r., ratyfikowana na podstawie ustawy z dnia 1 lipca 1921 r. przez Rząd Polski dnia 18 lipca 1921 r. Wymiana dokumentów ratyfikacyjnych nastąpiła w Bukareszcie d. 25 lipca 1921 r. Konwencja ta ogłoszona została w „Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”, Nr. 81 z r. 1921, poz. 557.

Po traktatach, tworzących Państwo Polskie, jako równouprawnionego członka społeczności międzynarodowej, likwidujących jednocześnie dawny stosunek zależności ziem polskich od obcej władzy, po okresie organizacji Państwa Polskiego, jako korzystającego z pełni praw podmiotu prawa międzynarodowego, nastąpić musiał z logiki rozwoju politycznego państwa okres utwierdzenia przez Państwo Polskie swego stanowiska mocarstwowego, okres przymierzy i aliansów wszelkiego rodzaju, nadający wyraźniejszy charakter roli Polski w polityce światowej.

Okres ten znamionuje przejście Państwa Polskiego ze stanu biernego, gdy o losach jego decydowały przeważnie czynniki obce, do stanu czynnego, w którym inicjatywa w znacznym stopniu należy już do Rządu polskiego.

Pierwszem chronologicznie przymierzem, zawartem przez Polskę, jest konwencja o przymierzu odpornem z Rumunją. Przymierze to ma charakter wybitnie pokojowy i zachowawczy, obie

strony zawarły go, jak głosi „preambule” ..., „w silnem postanowieniu utrzymania pokoju, uzyskanego za cenę tyłu ofiar”... „Polska i Rumunja zobowiązują się wspomagać wzajemnie na wypadek, gdyby jedna z nich została zaatakowaną bez dania powodu ze swej strony, na swych obecnych granicach wschodnich”... (art. 1). Jest to więc przymierze tylko odporne i ograniczone do gwarancji pomocy tylko na wypadek napadnięcia granic wschodnich obu państw.

W konsekwencji powyższego oba rządy zobowiązują się do uzgodnienia swej polityki zagranicznej (Art. 2).

Warunki ewentualnej pomocy wojskowej zastrzeżone są specjalnej konwencji wojskowej (Art. 3). Obie strony zobowiązują się na wypadek wojny nie prowadzić rokowań, ani też podpisać rozejmu i pokoju... „jedno bez drugiego”... (Art. 4). „...Żadna z wysokich stron... nie będzie mogła zawrzeć przymierza z trzecim mocarstwem bez uprzedniego porozumienia się z drugą”... (art. 6). Zaraz jednak w tym samym artykule szóstym rząd polski przyjął do wiadomości dotychczas zawarte przez Rumunję traktaty, zdążające do utrzymania w mocy traktatów w Trianon i Neuilly, rząd zaś rumuński przyjął do wiadomości układy Polski z Republiką Francuską.

Czas trwania konwencji oznaczono na lat pięć z prawem wypowiedzenia po dwu latach z uprzedzeniem o wypowiedzeniu na sześć miesięcy naprzód (art. 5). Konwencja ma być zarejestrowaną w Lidze Narodów (art. 7).

b) Inne umowy międzynarodowe prawotwórcze.

1) **Układ polsko-niemiecki w przedmiocie przejścia wymiaru sprawiedliwości**, podpisany w Poznaniu d. 20 września 1920 r. wraz z aneksem, ratyfikowany przez Sejm Ustawodawczy ustawą z dn. 26. listopada 1920 r. — protokół wymiany dokumentów ratyfikacyjnych z d. 30 listopada 1920 r. w Berlinie, ogłoszony w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Nr. 120 (z d. 31 grudnia 1920 r.) pod pozycją 795.

W celu zapewnienia trwałości wymiaru sprawiedliwości na terytorjum, które z chwilą wejścia w życie traktatu pokoju między mocarstwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi a Niemcami z d. 28 czerwca 1919 r. przypadło Polsce, w czem zainteresowane były szerokie warstwy ludności naszej byłej dzielnicy pruskiej, zawarty został przez rządy polski i niemiecki powyższy układ, na mocy którego zarówno cywilne sprawy sporne, jak sprawy karne prowadzić ma sąd, w którym sprawa zawisła w chwili uprawomocnienia się rzeczonoego Traktatu albo w razie, gdyby sąd ten uległ zwinieniu, równorzędny polski lub niemiecki sąd, w którego obwodzie leży siedziba sądu, w którym dotychczas sprawa była

zawisłą (art. 1 i 2 § 1). Powyższa zasada właściwości sadowej jest konsekwentnie rozwinięta w postanowieniach następujących.

Polskie i niemieckie sądy zapewniają sobie wzajemną pomoc prawną we wszystkich sprawach, wynikających z układu, jednakże obywatele jednego państwa nie podlegają ekstradycji na rzecz drugiego państwa na mocy rzezonego układu, ani też nie może mieć miejsca przymusowe sprowadzenie świadków oraz biegłych przez władze obcego państwa (art. 2, § 12).

Dla spraw niespornych stosowane być mają przepisy analogiczne do tych, które są miarodajne dla spraw spornych (art. 3, §). Układ podnosi nienaruszalność Traktatu Pokoju (art. 3, § 9) oraz nie przesądza kwestji wydania własności, znajdującej się w Niemczech (ibidem).

Za chwilę przejścia wymiaru sprawiedliwości w znaczeniu niniejszego układu uważa się dzień 1 stycznia 1920 r., a o ile obszary, przyznane Polsce, zajęte zostały przez rząd polski po tym terminie, dzień podpisania protokołu przejęcia.

2) Polsko-niemiecka umowa w sprawie wypuszczenia na wolność osób przytrzymanych i przyznania wolności od kar, podpisana w Berlinie d. 1 października 1919 r. oraz dodatkowa do niej umowa, podpisana w Berlinie d. 12 lutego 1921 r. ratyfikowane przez Sejm Ustawodawczy ustawą z d. 14 października 1921 r. — protokół wymiany dokumentów ratyfikacyjnych umowy z d. 12 lutego 1921 r.¹⁾ z d. 5 grudnia 1921 r. w Warszawie, ogłoszone w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w Nr. 11 (z d. 23 lutego) 1922 r. pod pozycją 85.

Dnia 1 października 1919 r. podpisana została w Berlinie przez pełnomocników rządów polskiego i niemieckiego umowa w sprawie wypuszczenia na wolność z jednej strony osób, które wskutek powstania polskiego na Śląsku zostały wzięte do niewoli z bronią w rękę, internowane lub osadzone w areszcie, z drugiej zaś strony w sprawie wypuszczenia na wolność Niemców, którzyby byli jeszcze w Polsce przytrzymani i pozbawieni wolności z powodu ich dawnej przynależności do armji niemieckiej.

W uzupełnieniu powyżej podpisana została przez pełnomocników obu rządów w Berlinie d. 12 lutego 1921 r. umowa dodatkowa, zadaniem której jest uregulowanie, wychodzące zarówno pod względem czasowym, jak i rzeczowym poza ramy pierwszej umowy, stanu prawnego osób przytrzymanych oraz przyznania wolności od kar.

Wspomniana umowa dodatkowa omawia sprawę osób przytrzymanych wskutek dotychczasowego ruchu polskiego na obsza-

¹⁾ Wymiana dokumentów ratyfikacyjnych polsko-niemieckiej umowy amnestyjnej z d. 1 października 1919 r. miała miejsce w dniu 23 października 1919 r. w Berlinie czyli przed datą ustawy ratyfikacyjnej.

rze granicznym Górnego Śląska, lub z okazji wkroczenia sowieckich wojsk rosyjskich na terytorium polskie, jakoteż obywatele niemieckich, znajdujących się wbrew woli w wojsku polskim. Z pod amnestji wyłączone są osoby, które znajdują się, w areszcie śledczym lub nie podpadają pod postanowienia art. 6—9 rzeczonyj umowy. Osoby wypuszczone uzyskują prawo zabrania przedmiotów, stanowiących ich własność, z wyjątkiem tych, do posiadania których doszły one w sposób nielegalny. Wykluczona jest również broń palna i amunicja. Transport i wyżywienie zwolnionych należy do państwa zwalnającego aż do chwili przekazania tych osób władzy kraju ojczystego.

W celu kontroli należytego wypełniania postanowień umowy przewidziane jest utworzenie komisji mieszanych oraz delegowanie przez każdy z rządów specjalnych przedstawicieli. Art. 6—9 wyszczególniają kategorie osób, podlegających zwolnieniu oraz konsekwencje prawne zwolnienia.

Amnestia nie dotyczy osób, które walczyły w szeregach sowieckich przeciw Polsce, lub też zajmowały stanowisko w administracji sowieckiej na terenach okupowanych w Polsce.

Protokół końcowy zarządza niezwłoczne wykonanie art. 1—5 oraz 11 umowy.

3) Polsko-niemiecki układ co do tymczasowego unormowania spraw urzędniczych, podpisany w Berlinie d. 9 listopada 1919 r.¹⁾

Podobnie jak układ polsko-niemiecki o przejęciu wymiaru sprawiedliwości zdążyć do zapewnienia trwałości porządku prawnego na obszarze, który przeszedł z mocy Traktatu Pokoju Mocarstw Sprzymierzonych z Niemcami z d. 28 czerwca 1919 r. pod zwierzchnictwo Rzeczypospolitej, tak polsko-niemiecki układ urzędniczy miał na celu utrzymanie trwałości administracji na wspomnianym terenie.

W myśl układu administracja obszarów, przyznanych Polsce, przechodzi do rządu polskiego w miarę tego, jak będą one opróżniane i zajmowane przez wojska (art. 2). Rząd niemiecki zobowiązał się wywrzeć wpływ na to, ażeby urzędnicy niemieccy pozostali na dotychczasowych stanowiskach w ciągu dwu miesięcy od chwili objęcia administracji przez rząd Polski/) (art. 3). Rząd polski natomiast zrzekł się korzystania z nadanego mu przez art. 92, 297 oraz aneks do art. 198 Traktatu Pokoju Mocarstw Sprzymierzonych z Niemcami z dnia 28 czerwca 1919 r. upoważnienia do zatrzymania i likwidacji niemieckiego dobra, niemieckich praw

¹⁾ Układ ten został zatwierdzony tylko przez Radę Ministrów uchwałą z dnia 30 listopada 1919 r., ratyfikacji przez Sejm Ustawodawczy poddany nie był, został jednak jako prawomocny wykonany.

²⁾ Termin ten był przedłużony protokołem dodatkowym z dnia 8 stycznia 1920 r. w Paryżu.

i interesów, o ile takie dobra, prawa i interesy w d. 1 października 1919 roku przysługiwały tym urzędnikom niemieckim, którzy w myśl art. 3 omawianego układu pozostaną na przyznanem Polsce terytorium na swych stanowiskach i których dalszych usług rząd polski bezzwłocznie się nie zrzeknie. Na równi z nimi traktowane będą ich żony i członkowie bliższej rodziny.

Z upoważnienia wyżej wspomnianego Rząd Polski korzystać nie będzie również w stosunku do wszystkich innych urzędników, emerytów, wdów i małoletnich dzieci po urzędnikach niemieckich, o ile chodzi o ruchomy majątek tych osób. Urzędnikom niemieckim, opuszczającym Polskę, przyznany został trzy miesięczny termin do wyjazdu od chwili uprawomocnienia się układu albo ustania ich stosunku służbowego (art. 5).

Urzednicy niemieccy, pracujący w Polsce na zasadzie porozumienia z Rządem Niemieckim, uważani będą za urlopowanych przez władze przełożone niemieckie, które zachowają względem nich pełnomocnictwo dyscyplinarne, władzy polskiej złożą oni jedynie oświadczenie na piśmie, iż sumiennie wykonywać będą swe obowiązki. Władze polskie zażądać mogą za pośrednictwem biur regulacyjnych przewidzianych przez art. 3 układu, zwolnienia poszczególnych urzędników niemieckich (art. 7).

...,Wszelkie ustawy i rozporządzenia, dotyczące prawa materialnego i procedury, pozostają w mocy chyba, że byłyby zmienione przez ustawy i rozporządzenia polskie"... Te ostatnie, podobnie jak wszystkie inne ustawy i rozporządzenia polskie, będą rozciągnięte na obszar niezajęty dotychczas przez Rząd Polski (art. 16).

4) Konwencja między Polską i Wolnym Miastem Gdańskiem a Niemcami w sprawie wolności tranzytu pomiędzy Prusami Wschodnimi a resztą Niemiec, podpisana w Paryżu d. 21 kwietnia 1921 r., ratyfikowana przez Sejm Ustawodawczy ustawą z d. 24 stycznia 1922 r. — protokół złożenia dokumentów ratyfikacyjnych z d. 23 marca 1922 r. w Paryżu, dotychczas nie ogłoszony w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

W myśl postanowień art. 98 Traktatu Pokoju Mocarstw Sprzymierzonych z Niemcami z d. 28 czerwca 1919 r. zawarł Rząd Polski w dniu 21 kwietnia 1921 r. w Paryżu konwencję z Niemcami, zabezpieczającą Niemcom tranzyt przez t. zw. korytarz polski i Polsce tranzyt do Gdańska przez t. zw. korytarz niemiecki.

Konwencja ogranicza tranzyt tylko do obszaru polskiego, odstąpionego przez Niemcy Polsce, oraz obszaru niemieckiego, położonego na prawym brzegu Wisły, a wymienionego w art. 96 wspomnianego traktatu (art. 1).

Ruch tranzytowy odbywać się będzie bądź we formie tranzytu uprzywilejowanego, bądź też w formie tranzytu zwykłego (art. 4).

Ruch tranzytowy uprzywilejowany osobowy wykonywany będzie bądź przez całe pociągi, bądź przez części pociągów. Podróżni i ich bagaż wolni będą w tym wypadku od wszelkich formalności paszportowych i akcyz z wyjątkiem tych, które przewidziane zostały w art. 98 na wypadek wojny w Europie lub też w razie, gdyby w kraju tranzytowym ogłoszony został zgodnie z jego konstytucją stan oblężenia lub stan wyjątkowy na obszarze, po którym odbywa się ruch tranzytowy. Przewóz towarów tranzytem uprzywilejowanym wykonywany ma być przez całe pociągi (ibidem). Konwencja ustala linje kolejowe, przeznaczone dla ruchu uprzywilejowanego (art. 12).

Obie strony zobowiązują się utrzymywać koleje w stanie, któryby mógł uczynić zadość potrzebom tranzytu strony przeciwnej (art. 27).

Art. 44—49 omawiają warunki tranzytu wojskowego, art. 50—66 służby tranzytowej poczty, telegrafów i telefonów.

Wolny tranzyt przez korytarz polski¹ obejmuje również wszelkie drogi spławne (art. 67). Sprawa administracji Noteci zastrzeżoną została dla późniejszego układu między stronami (art. 74).

Samochody i motocykle przejeżdżać będą tranzytem drogami, wskazanymi przez kraj tranzytowy (art. 75).

Ruch tranzytowy podlega ogólnym przepisom celnym danego kraju, o ile przepisy te nie są sprzeczne z przepisami konwencji (art. 80). Podróżni, przejeżdżający tranzytem zwyczajnym, posiadacze winni karty tożsamości (legitymacje) (art. 99), zaopatrzone w wizy właściwych urzędów konsularnych (art. 100).

Między artykułem 112 a artykułem 113 umieszczone zostały jako rozdział X konwencji „przepisy wykonawcze” do poszczególnych artykułów konwencji.

Przepisy wykonawcze będą mogły być zmienione na podstawie porozumienia właściwych władz polskich i niemieckich. Obie strony będą „miały prawo zażądać w każdej chwili rewizji przepisów wykonawczych (art. 113).

Każda ze stron będzie miała prawo poddania sporów, wynikłych z interpretacji względnie zastosowania konwencji, orzecnictwu stałego Sądu Rozjemczego, ukonstytuowanego w tym celu w Gdańsku w terminie 3-ch miesięcy od chwili uprawocnienia się konwencji. Będzie on wyrokował na zasadzie konwencji, ogólnych zasad prawa oraz słuszności (art. 11). Sąd ten będzie się składał z trzech sędziów, zamianowanych przez Polskę, Niemcy i W. M. Gdańsk, oraz przewodniczącego, wyznaczonego przez wspólne porozumienie Rządów (art. 12).

Przewodniczącym Sądu Rozjemczego może być obywatel państwa neutralnego z czasu wojny 1914—1919. Jeżeli między Rządem Polskim i Niemieckim nie nastąpi w tym względzie poro-

zumienie, Rządy te zwrócą się do króla norweskiego z prośbą o zamianowanie przewodniczącego. Gdyby który z Rządów zaniedbał tego kroku w ciągu dwu tygodni od chwili postawienia odpowiedniego wniosku przez Rząd przeciwny, ten pierwszy będzie mógł sam zwrócić się z odpowiednią prośbą do króla Norwegii (ibidem).

(Ciąg dalszy nastąpi.)

Edmund Sobolewski (Warszawa).

3. Kronika Sejmowa¹⁾.

- 4 kwietnia. Uchwalenie ustawy w przedmiocie zmiany niektórych postanowień ustawy z dn. 16 lipca 1920 r. o państwowym podatku dochodowym i podatku majątkowym.
- „ „ Uchwalenie ustawy w przedmiocie zmiany ustawy z dnia 10 maja 1910 r. o ustaleniu i oszacowaniu świadczeń i strat wojennych.
- „ „ Uchwalenie noweli do ustawy o obowiązku gmin miejskich dostarczania pomieszczeń.
- 6 „ Uchwalenie ustawy o objęciu władzy państwowej nad Ziemią Wileńską.
- „ „ Przyjęcie rezolucji wzywającej rząd do wniesienia ustawy znoszącej ograniczenia Kościoła, do przyśpieszenia rokowań z władzami kościelnymi w celu uregulowania spraw wynikających ze stosunku kościoła do państwa, wreszcie do przestrzegania tego artykułu ustawy o reformie rolnej, według którego dobra duchowne będą mogły być przejęte na parcelację po porozumieniu się ze Stolicą Apostolską.
- „ „ Uchwalenie ustawy w przedmiocie zmiany niektórych postanowień pruskiej ustawy o podatku dochodowym.
- 7 „ Uchwalenie ustawy o zmianie w ustawach o uposażeniu z dnia 13 lipca 1920 r, postanowień, dotyczących podziału na grupy ze względu na stosunki rodzinne.
- „ „ Uchwalenie ustawy o Polskim Banku Krajowym.
- „ „ Uchwalenie ustawy zmieniającej niektóre postanowienia ustawy z dn. 13 lipca 1920 r. o uposażeniu sędziów i prokuratorów Rzeczypospolitej Polskiej i noweli do tej ustawy z dnia 23 czerwca 1921 r.
- „ „ Uchwalenie ustawy w przedmiocie podwyższenia i zrównania stawek przy niektórych opłatach stemplowych.
- „ „ Uchwalenie ustawy w przedmiocie uzupełnienia i zmian w ustawie z dn. 7 maja 1920 r. o likwidacji serwitutów na terenie b. Królestwa Kongresowego.
- „ „ Uchwalenie ustawy o przedłużeniu terminów dla zachowania i przywrócenia praw własności przemysłowej, dotkniętych przez wojnę światową.

¹⁾ Kronika Sejmowa do 4 kwietnia r. b. była umieszczona w 2-gim zeszycie „Ruchu” 1922:

III. Przegląd prawodawstwa

Uchwalenie ustawy w przedmiocie zniesienia Ministerstwa
b. dzielnicy pruskiej.

Uchwalenie ustawy o łączeniu się spółdzielni.

Uchwalenie ustawy o kościele ewangelicko-augsburskim
w Królestwie Polskiem.

Uchwalenie ustawy w przedmiocie zmian w ustawie z dn.
4 lutego 121 r. o ustanowieniu orderu „Odrodzenia Polski”.

Uchwalenie ustawy o umorzeniu obligacyj 5% długo-
terminowej wewnętrznej pożyczki państwowej z r. 1920.,
wpłaconych na poczet nadzwyczajnej daniny państwowej.